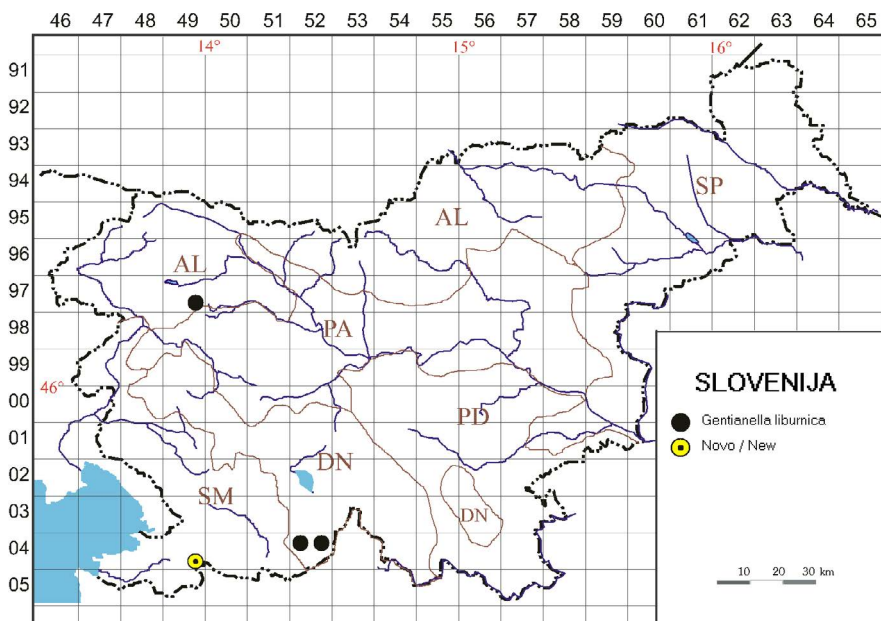

Gentianella liburnica E. Mayer & H. Kunz

Novo nahajališče redke vrste, novost za floro Slavnika in submediteranskega območja Slovenije

New locality of a rare species, novelty for the flora of Mt. Slavnik and sub-Mediterranean phytogeographic region of Slovenia

0449/4 (UTM 33TVL14) Slovenija, Primorska, Slavnik, Škukovc, suh travnik na jugozahodnem pobočju gore, 990 m n. m. Leg. et det. I. Dakskobler, 9. 9. 2020, herbarij LJS.

Slika 1: Razširjenost vrste *Gentianella liburnica* v Sloveniji (Vir: FloVegSi, SELIŠKAR et al. 2003).

Figure 1: Distribution of *Gentianella liburnica* in Slovenia (Source: database FloVegSi, SELIŠKAR et al. 2003).

Liburnijski sviščevcevec (*Gentianella liburnica*) je jugovzhodnoalpsko-severnodinarski takson, ki ga je T. WRABER (1996: 87) uvrstil med endemične semenke v Sloveniji in bližnji sosesčini. Njegovo klasično nahajališče je na Snežniku (MAYER 1969). Zaradi podobnosti z jugovzhodnoevropsko-montansko razširjenim čašastim sviščevcem (*Gentianella anisodonta*) je njegov taksonomski status nekoliko vprašljiv. WRABER (1997: 418) je tako zapisal, da njegova sistematska vrednost še ni dokončna. Isti avtor (WRABER 2006: 137) pri opisu vrste *G. anisodonta* dodaja naslednje: »Na Snežniku je bil opisan liburnijski sviščevcevec (*G.*

liburnica E. Mayer & Kunz), ki morda ni različen od čašastega«. VON HAGEN (2014: 515–516) navaja, da sta si taksona *G. liburnica* in *G. anisodonta* (oba omenja kot redka v Čičariji) podobna. Kot razlikovalni znak omenja le dolžino venca, ki je pri liburnijskem sviščevcu do 20 mm, pri čašastem sviščevcu pa daljši od 20 mm, in dodaja, da je morda drugi takson konspicificen (konspesificisch) s prvim. Do podobnih spoznaj so prišli GREIMLER & al. (2004, 2011). Na podlagi podrobnih morfometričnih analiz so ugotovili precejšnjo variabilnost vrste *Gentianella anisodonta* glede velikosti in barve cvetov. Po njihovih spoznanjih so razlikovalni znaki za takson *G. liburnica* znotraj variabilnosti vrste *G. anisodonta* in zato naj ne bi zaslužil ranga samostojne vrste. Če upoštevamo našete pomisleke, lahko zapišemo, da na Slavniku zagotovo uspeva takson iz agregata *Gentianella anisodonta* agg.

Sami smo liburnijski sviščevce določili po ključu v Mali flori Slovenije (WRABER 2007a: 510). V njem sta kot razlikovalna znaka napisana dolžino venca (pri taksonu *G. liburnica* 10 mm do 20 mm, pri taksonu *G. anisodonta* 20 mm do 30 mm) in barva venca – pri prvem je umazano vijoličast in pri drugem čisto vijoličast. Primerjava posušenega primerka s Slavnika s primerki čašastega sviščevca s Črne prsti v Julijskih Alpah (slika 2) je pokazala na očitno razliko v dolžini venca. Razlike v otenkih barve venca so na herbarijskih primerkih vidni, a jih je težko oceniti, saj se venci pogosto različno intenzivno razbarvajo. Žal primerka s Slavnika na terenu nismo fotografirali.

Slika 2: Fotografija

herbarijskih primerkov.

Levo: *Gentianella liburnica* (Možic, leg. B. Anderle, 16. 9. 2012), v sredini:

Gentianella liburnica (Slavnik, leg. I. Dakskobler, 9. 9. 2020), desno: *Gentianella anisodonta* (Črna prst, leg. I. Dakskobler, 11. 9. 2020).

Merilce: 10 mm. Foto: I. Dakskobler.

Figure 2: Photograph of herbarium specimens. Left: *Gentianella liburnica*

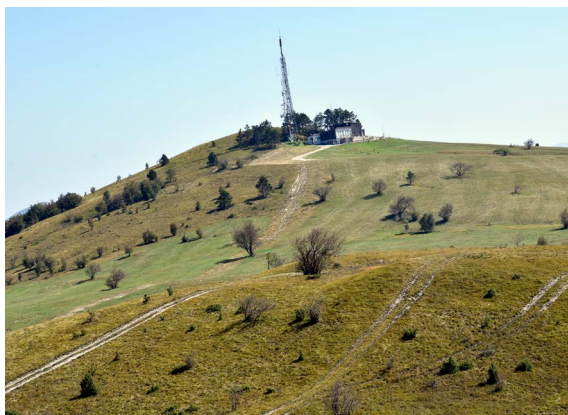
(Možic, leg. B. Anderle, 16. 9. 2012), in the middle: *Gentianella liburnica* (Slavnik, leg. I. Dakskobler, 9. 9. 2020), right: *Gentianella anisodonta* (Črna prst, leg. I. Dakskobler, 11. 9. 2020). Bar: 10 mm. Photo: I. Dakskobler.

V podatkovni bazi FloVegSi (SELIŠKAR et al. 2003) je razmeroma precej podatkov o nahajališčih liburnijskega sviščevca v pogorju Snežnika in to od različnih avtorjev, a prevladujejo trije, E. Mayer, T. Wraber in B. Surina. Deloma so popisi slednjih dveh tudi objavljeni. Pri opisu nove asociacije *Scabioso silenifoliae*-*Caricetum mucronatae* (SURINA & WRABER 2005: 102–103, 110) in nove asociacije *Scabioso silenifoliae*-*Dryadetum octopetalae* in fitocenona z vrsto *Scabiosa silenifolia* (SURINA 2005: 349–350, 354) so objavljeni tudi popisi v kvadrantu 0452/1, ki sta jih pod goro Planinc naredila B. Surina in D. Stešević, 27. 7. 2003, večina ostalih objavljenih nahajališč pa je v kvadrantu 0452/2. WRABER (2004: 6) ga

je popisal tudi v sestoji s prevladujočo vrsto *Festuca nitida* (omenja floristično podobnost z združbo slovenskih Alp, *Potentillo dubiae-Homogynetum discoloris*). SURINA (2005: 347) in T. WRABER (2007b) sta s Snežnika objavila tudi popisa sestojev asociacije *Festucetum bosniacae* (*Festucetum pungentis*), v katerih tudi raste obravnavani sviščevec. Surina v SURINA & VREŠ (2004) je obravnavani takson pod Snežnikom našel tudi v sestoji mraziščne združbe z nizkim slanozorom (*Drepanoclado uncinati-Heliospermetum pusilli*) – Sežanje (0452/2). Nomenklaturni vir za imena naštetih sintaksonov sta ŠILC & ČARNI (2012).

Podatki za kvadrant 9749/4 (Možic) temeljijo na herbarijskem primerku T. Wraberja iz leta 1971 (WRABER & SKOBERNE 1989: 170) in na herbarijskem primerku, ki sta ga nabrala B. Anderle in V. Leban, 16. 9. 2012, in je pravilnost določitve potrdil prvi od njiju spomladi 2023. Njuno nahajališče je kamnita podvisokogorska trata na nadmorski višini 1590 m, na grebenu severno od vršne kote gore Možic (1602 m).

Novo nahajališče na Slavniku se po rastišču precej razlikuje od vseh do zdaj opisanih. Liburnijski sviščevec smo našli na nekoliko ruderaliziranem travniku na severozahodnem pobočju te gore, na nadmorski višini okoli 990 m (slika 3). Izraz ruderaliziran smo uporabili zato, ker travno rušo prekinjajo kolesnice motoriziranih vozil, ki so si tam našla bližnjico od koč. Travniki zahodno od te bližnjice so bili takrat precej sveže pokošeni, travniki vzhodno od nje pa ne. Sviščevec smo torej opazili na nepokošenem delu travnika. Takrat in tudi spomladi naslednje leto smo na tem travniku zapisali še vrste (nomenklaturni vir MARTINČIČ & al. 2007): *Allium ericetorum*, *Plantago media*, *P. argentea* subsp. *liburnica*, *Satureja subspicata* subsp. *liburnica*, *Pulsatilla montana*, *Prunella grandiflora*, *Potentilla australis*, *Carlina acaulis*, *Gentiana verna* subsp. *tergestina*, *Viola hirta*, *Anemone nemorosa*, *Thlaspi praecox*, *Carex montana*, *Pulmonaria australis*, *Crocus vernus* subsp. *albiflorus*, *Helleborus multifidus* subsp. *istriacus*, *Narcissus poeticus* subsp. *radiiflorus*, *Anthyllis jacquinii*, *Chamaecytisus polytrichus* (*C. hirsutus* subsp. *polytrichus*) – glej ROTTENSTEINER (2014: 448), *Bromopsis erecta* in *Polygala nicaeensis* subsp. *carniolica*.

Slika 3: Severozahodno pobočje Slavnika, nakazana je motorizirana sled po padnici v sredini slike. Na nepokošenem delu okoli te »bližnjice« smo našli liburnijski sviščevec. Foto: I. Dakskobler.

Figure 3: Northwestern slopes of Mt. Slavnik, with »motorized path« in the middle of the photograph. Locality of *Gentianella liburnica* is close to this path on unmown part of the grassland. Photo: I. Dakskobler.

Liburnijski sviščevec je kot redka vrsta uvrščen na rdeči seznam (ANON. 2002). Travnike pod Slavnikom kosijo pozno, konec avgusta ali začetek septembra, a najbrž so za to vrsto, ki

je zelo podobna vrsti *G. anisodonta*, značilna rastišča, kjer človekovih posegov sploh ni. Za oceno njene številčnosti na Slavniku bi bil potreben podrobnejši pregled tamkajšnjih travnišč tik pred poznopoletno košnjo.

ZAHVALA

Dr. Walter K. Rottensteiner in dr. Klaus Bernhard von Hagen sta nama posredovala pojasnila v zvezi s taksonoma *Gentianella anisodonta* in *G. liburnica* v Istri. Neimenovani recenzent naju je opozoril na članka dr. Josefa Greimlera in sodelavcev in tako kot drugi recenzent v besedilu naredil koristne popravke.

LITERATURA

- ANONYMOUS, 2002: Pravilnik o uvrstitvi ogroženih rastlinskih in živalskih vrst v rdeči seznam. Uradni list RS 82/2002.
- GREIMLER, J., B. HERMANOWSKI & C.-G. JANG, 2004: A re-evaluation of morphological characters in European *Gentianella* section *Gentianella* (Gentianaceae). *Plant Syst. Evol.* 248: 143–169.
- GREIMLER, J., J.-M. PARK & H. SCHNEEWEIS, 2011: *Gentianella* (Gentianaceae): A model taxon for evolution in the Alps. *Taxon* 60 (2): 427–435.
- HAGEN von, K. B., 2014: Gentianaceae. In: Rottensteiner W. K. (ed.): *Exkursionsflora für Istrien*. Verlag des Naturwissenschaftlichen Vereins für Kärnten, Klagenfurt. pp. 509–516.
- MARTINČIČ, A., T. WRABER, N. JOGAN, A. PODOBNIK, B. TURK, B. VREŠ, V. RAVNIK, B. FRAJMAN, S. STRGULC KRAJŠEK, B. TRČAK, T. BAČIČ, M. A. FISCHER, K. ELER & B. SURINA, 2007: Mala flora Slovenije. Ključ za določanje praprotnic in semenk. Četrta, dopolnjena in spremenjena izdaja. Tehniška založba Slovenije, Ljubljana. 967 pp.
- MAYER, E., 1969: Zur Kenntnis der Gattung *Gentianella* Moench in Jugoslawien. I. Der *G. anisodonta* –Komplex. *Österr. Bot. Zeitschr. (Wien)* 116: 393–399.
- ROTTENSTEINER, W. K. 2014: Fabaceae. In: Rottensteiner W. K. (ed.): *Exkursionsflora für Istrien*. Verlag des Naturwissenschaftlichen Vereins für Kärnten, Klagenfurt. pp. 440–498.
- SELIŠKAR, T., B. VREŠ & A. SELIŠKAR, 2003: FloVegSi 2.0. Računalniški program za urejanje in analizo bioloških podatkov. Biološki inštitut ZRC SAZU, Ljubljana.
- SURINA, B., 2005: Some novelites in the flora and vegetation of Mt. Snežnik (SW Slovenia, Liburnian karst). *Acta Bot. Croat.* 64 (2): 341–356.
- SURINA, B. & B. VREŠ, 2004: Fitocenološka oznaka rastišč vrste *Heliosperma pusillum* (= *Silene pusilla*, Caryophyllaceae) v mraziščih na Snežniku (JZ Slovenija). *Razprave 4. razreda SAZU* 45 (2): 147–183.
- SURINA, B. & T. WRABER, 2005: Phytosociology and ecology of *Carex mucronata* on the Mt. Snežnik (SW Slovenia, Liburnian Karst). *Wulfenia* 12: 97–112.
- ŠILC, U., A. ČARNI, 2012: Conspectus of vegetation syntaxa in Slovenia. *Hacquetia* 11 (1): 113–164.
- WRABER, T., 1996: Rastlinstvo. Enciklopedija Slovenije 10 (Pt-Savn), Mladinska knjiga, Ljubljana. pp. 85–93.

- WRABER, T., 1997: Snežnik – gora (tudi) za botanike. *Proteus* 59 (9–10): 408–421.
- WRABER, T., 2004: Floristične novosti z Notranjskega Snežnika, 2. *Hladnikia* 17: 3–11.
- WRABER, T., 2006: 2 x Sto alpskih rastlin na Slovenskem. Prešernova družba, Ljubljana. 230 pp.
- WRABER, T., 2007a: Gentianaceae – sviščevke. In: A. Martinčič (ed.): *Mala flora Slovenije*. Ključ za določanje praprotnic in semenk. Tehniška založba Slovenije, Ljubljana. pp. 505–512.
- WRABER, T., 2007b: *Euphrasia hirtella* Jordan ex Reuter – a new species in the flora of Slovenia. *Hrvatska misao* (Sarajevo) God. 11, Br. 1 / 07 (42) nova serija sv. 30: 24–37.
- WRABER, T. & P. SKOBERNE, 1989: Rdeči seznam ogroženih praprotnic in semenk SR Slovenije. *Varstvo narave* 14–15: 1–429.

IGOR DAKSKOBLER & BRANE ANDERLE

Ophrys apifera var. *tilaventina* Nonis & Liverani

Prva najdba zanimivega različka čebeljikega mačjega ušesa (*Ophrys apifera*) v Beli krajini in Sloveniji

First record of an interesting variety of *Ophrys apifera* in Bela krajina, Slovenia

0457/3 (33T WL13) Slovenija, Dolenjska, Bela krajina, Veliki Nerajec, suhi travnik, 145 m n. m. Leg. & det. J. Kavšek, 22. 5. 2022 (avtorjeve fotografije).

0457/3 (33T WL13) Slovenija, Bela krajina, Belči Vrh, suhi travnik z grmovjem, 164 m n. m. Leg. J. Kavšek, 6. 6. 2023. Ponovno J. Kavšek, B. Dolinar & J. Kosec, 9. 6. 2023.

Čebeljiko mače uho *Ophrys apifera* var. *tilaventina* je eno od številnih različkov čebeljikega mačjega ušesa (*Ophrys apifera*). Na podobnih rastiščih in ob cvetenju se sicer redko pojavijo tudi morfološki različki tipske oblike cvetov *Ophrys apifera*. V literaturi so poznani naslednji različki: *O. apifera* var. *bicolor* (Syn.: *O. mangini* Tallon), *O. apifera* var. *friburgensis* (Syn.: *O. apifera* subsp. *friburgensis* (Freyhold) Soó) (DELFORGE 2006), *O. apifera* var. *fulvofusca*, *O. apifera* var. *flavescens*, *O. apifera* var. *tilaventina* (PERAZZA & LORENZ 2013), *O. apifera* var. *virescens*, *O. apifera* var. *luteofusca*, *O. apifera* var. *lutea* (KRANJČEV 2005) in *O. apifera* var. *trollii* (DOLINAR & DE COL 2017).

Ta morfološki različek ima nizko steblo, olistano z jajčasto suličastimi listi. Socvetje je rahlocvetno in običajno nima več kot pet cvetov. Zunanji perigonovi listi so rožnati, po sredini se vleče temno zelena črta. Jezičasta stranska notranja perigonova lista sta izrazito kratka, štrlita nekoliko naprej in sta svetlo rumene barve. Medena ustna je ovalna, na koncu dlakava in brez priveska. Rjavkasti stranski krpi sta kratki, ozki in dlakavi. Zaplata (makula) je pri tem različku tribarvna: po sredini je rožnata, lateralno pa rumena, na dnu rjavkasta. Ovoj ginostemija ima razločno poudarjen kljunček z lepo vidnimi polinariji (slika 1 in fotografije na spletni strani rožnato čebeljiko mače uho – Orhideje Bele krajine (orhideje-bk.eu).)